

Наталія ТАРНАВСЬКА

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ МОБІЛЬНОСТІ КАПІТАЛУ НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Узагальнено результати розвитку конкурентних відносин в Україні та представлено ряд показників, що характеризують стан конкурентного середовища. Показано вплив міжнародних потоків капіталу на формування конкурентного середовища.

Забезпечення високих темпів економічного зростання в Україні потребує суттєвого вдосконалення економічної політики, насамперед конкурентної. Серед найважливіших інституціональних передумов формування конкурентних відносин вітчизняні фахівці визначають лібералізацію цін, скасування державної монополії зовнішньої торгівлі, приватизацію, систему державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності [1, 38]. Вітчизняні науковці вказують на особливості формування конкурентного середовища в Україні, які потребують вирішення додаткових, специфічних проблем, а саме: 1) невідповідність українських підприємств до функціонування в умовах ринкової економіки і, зокрема, відкритості її до продукції іноземних фірм; 2) невідповідність і незахищеність вітчизняних споживачів до співпраці із зарубіжними партнерами; 3) необґрунтована лібералізація цін [2, 230–231]. Для створення та розвитку сприятливого конкурентного середовища необхідно:

- удосконалити (а в окремих сферах – створити) нормативну базу управління конкурентоспроможністю і забезпечити стабільність вимог нормативних документів на усіх рівнях управління;
- сформувати ефективну конкурентну політику та адаптувати її до світогосподарських процесів;
- сформувати сприятливий інвестиційний клімат і створити умови для ефективного залучення інвестицій, передусім вітчизняних, що дасть можливість подолати наслідки інвестиційної кризи;
- забезпечити подальший розвиток приватизаційних процесів, у т. ч. з виходом на міжнародні ринки капіталу, вирішити проблеми приватизації стратегічних галузей за гроші, а також продажу об'єктів приватизації разом із земельними ділянками, сприяти процесам реструктуризації та диверсифікації виробництва;
- зменшити вхідні бар'єри, пов'язані із започаткуванням та функціонуванням суб'єктів підприємництва;
- вирішити проблеми легалізації певної частини тіньового сектору, а також забезпечити боротьбу з корупцією, організованою злочинністю та несумлінною конкуренцією;

- стимулювати інноваційну діяльність у напрямі розробки продукції, орієнтованої не лише на споживача (маркетинговий підхід), а й на цілісність соціального, економічного та природного середовищ;
- сприяти формуванню системи моніторингу зовнішнього середовища підприємств, а також інформаційних банків з метою розвитку і реалізації ідей стратегічного менеджменту [3].

Однак, як показують проведені нами дослідження, в Україні ще не створено конкурентного середовища, здатного стимулювати стабільні темпи економічного зростання та забезпечити гарантовані рівноправні умови функціонування суб'єктів господарювання. Незважаючи на значні темпи економічного зростання в 2000–2003рр. (у 2003 р. порівняно з 2002 р. реальний ВВП становив 108,5%), науковці Інституту економічного прогнозування НАН України стверджують, що зростання є результатом реалізації екстенсивних чинників, а в економіці не накопичено потенціалу для подальшого суттєвого розвитку [4].

Як показує дослідження основних макроекономічних показників, взаємозв'язків і тенденцій розвитку економіки, кожна із зазначених передумов і особливостей формування конкурентного середовища реалізується у тісному взаємозв'язку з можливостями фінансового забезпечення трансформаційних процесів і формування конкурентної політики.

Дослідженню теоретичних проблем конкуренції та формування конкурентної політики присвятили свої праці відомі зарубіжні та вітчизняні науковці М. Портер, І. Ансофф, Г. Л. Азоєв, А. П. Челенков, Р. А. Фатхутдінов, О. Костусєв, Л. Є. Довгань та ін. Однак дослідженню взаємозв'язків і взаємовпливу міжнародної мобільності капіталу і конкурентного середовища приділяється недостатня увага. Наукова думка накопичила чимало досліджень сучасних аспектів фінансової глобалізації, в т. ч. міжнародної мобільності капіталу. Всесвітньо відомими стали праці М. Обстфелда, А. Тейлора, М. Філдстайна, Ч. Хоріюка, К. Френча, Дж. Потерби, які вивчили ряд важливих проблем і парадоксів фінансової глобалізації. Варто відзначити також праці вітчизняних фінансистів-глобалістів А. С. Гальчинського, Б. В. Губського, Д. Г. Лук'яненка, З. О. Луцишин, А. С. Філіпенка та ін. Поряд із тим у науковій літературі відсутні дослідження, що теоретично пояснюють вплив міжнародної мобільності капіталу на формування конкурентного середовища в Україні з урахування вітчизняних особливостей розвитку ринкових відносин.

Метою автора цієї статті є оцінка конкурентного середовища і виявлення позитивного та негативного впливу міжнародної мобільності капіталу на формування конкурентного середовища в нашій державі.

Як показують проведені нами дослідження, розвиток процесів глобалізації, з одного боку, і скасування державної монополії зовнішньої торгівлі, з іншого, створюють напружену конкуренцію на внутрішньому ринку між вітчизняними та зарубіжними виробниками, тому нині недоречно вести мову окремо про внутрішню та міжнародну конкуренцію: такий поділ має тимчасовий і відносний характер. В умовах відкритої економіки будь-яке підприємство всередині країни або за кордоном, яке працює в конкретній сфері бізнесу або виробляє продукцію-замінник, є конкурентом (теперішнім або потенційним) досліджуваного виробника. Особливої гостроти ця проблема набирає за умов реалізації необґрунтованої та негнучкої цінової політики. Те саме стосується підприємств-експортерів продукції.

Конкурентну політику держави можна оцінювати передусім за показниками ринкової структури (табл. 1.).

Таблиця 1

Сукупний рівень концентрації в промисловості України [1: 38]

Найбільші підприємства	Частка найбільших підприємств					
	В обсязі виробленої продукції		У кількості працівників		У фонді оплати праці	
	2000	2002	2000	2002	2000	2002
10	22,3	18,8	6,7	7,1	13,2	13,1
20	30,0	26,5	8,6	9,3	16,8	16,9
50	42,3	38,4	14,4	14,9	25,8	25,3
100	51,1	47,8	19,0	20,8	33,4	34,2
150	56,1	53,3	22,9	24,9	38,0	39,3
200	59,6	57,1	25,9	28,3	42,1	43,5

Голова Антимонопольного комітету України О. Кастусев підкреслює, що за 2000–2002 рр. частка 10 найбільших підприємств в обсязі промислового виробництва зменшилася з 22,3% до 18,8%, а частка 100 найбільших – із 51,1% до 47,8%. У той же час частка таких підприємств у забезпеченості зайнятості зростає [1, 38]. Однак робити узагальнення та формулювати висновки на основі таких показників було би передчасним.

Порівняння показників концентрації виробництва в економіці України з аналогічними показниками розвинутих країн свідчить про недостатній рівень передумов конкуренції у вітчизняній економіці. За даними Антимонопольного комітету рівень концентрації виробництва в Україні вищий, ніж у країнах із розвинутою економікою. Наприклад, 100 найбільших підприємств обробної промисловості України у 2002 р. дали 48,6% виробництва, а у США – 31,8% обсягу продажів. Частка 100 найбільших підприємств кожної з цих країн у зайнятості становила відповідно 21,5% та 17,5%.

Серед показників, які стримують розвиток виробництва, підприємці визначають оподаткування, настану оборотних коштів, низький платоспроможний попит на продукцію, високу конкуренцію з боку аналогічних підприємств. Віднесення конкуренції до чинників стримування зростання є нетрадиційним для ринкового господарства, оскільки свідчить про відсутність стратегічного мислення та пасивне позиціонування на ринку.

Аналіз показників економічного розвитку держави та її окремих галузей показує, що в окремих сферах бізнесу конкурентні відносини розвиваються успішно. Як показали проведені дослідження, темпи зростання виробництва за останні роки були найвищими у тих галузях, де було створено дієве конкурентне середовище. Так, у харчовій промисловості і переробленні сільськогосподарських продуктів обсяги виробленої продукції зросли в 2003 р. проти 2002 р. на 20%. Збільшення обсягів виробництва спостерігалось майже за всіма основними видами діяльності; суттєвий приріст продукції отримано в переробленні овочів і фруктів (39,3%), виробництві жирів (32,8%), напоїв (18%), м'ясній (26,1%) тютюновій (18,3%), молочній (13,6%) та кондитерській галузях (11,9%), [5, 6–7].

Про відносно високу ефективність конкурентного середовища у харчовій промисловості говорить той факт, що США, як найпотужніший інвестор в економіку України, у 2003 р. вклали 14,9% загального обсягу своїх прямих інвестицій в Україну у цю галузь і перероблення сільськогосподарських продуктів, Кіпр – 11,3%, Великобританія – 16,3%, Нідерланди – 62,7%, Німеччина – 16,8% відповідно [6]. За даними Держкомстату для цих країн зазначена галузь української економіки є пріоритетною і займає одне з трьох перших місць за обсягами інвестицій. Крім то-

го, ні одне підприємство цієї галузі не вказано Антимонопольним комітетом у переліку суб'єктів господарювання, які займають монопольне становище на загальнодержавному ринку [7].

Стан конкурентного середовища в Україні можна оцінювати й за показниками динаміки рівнів концентрації виробництва на висококонцентрованих ринках (металургія, хімічна промисловість, машинобудування), а також за часткою в економіці секторів, де можливості конкуренції обмежені внаслідок структурних особливостей ринків. Інформація про динаміку цих показників свідчить про відсутність стабільної і послідовної конкурентної політики в цих сферах бізнесу та необхідність її гармонізації.

Вплив і взаємозв'язок мобільності капіталу та конкурентного середовища необхідно вивчати з урахуванням рушійних чинників глобалізації фінансових ринків, а саме:

- вільний рух капіталу між країнами;
- лібералізація і дерегулювання фінансових ринків;
- конкуренція і доступ до капіталу та пошук нових можливостей;
- мінливість і нестабільність ринків, особливо в країнах, що розвиваються;
- розвиток інформаційних технологій;
- стандартизація фінансових продуктів;
- фінансові інновації [8, 2].

Дослідження усіх перелічених чинників глобалізації фінансових ринків має своє самостійне значення. Ми ж ставимо перед собою завдання розглянути можливості і перспективи залучення фінансових потоків, сформованих у процесі приватизації, іноземного інвестування та зовнішньоекономічної діяльності для формування дієвого конкурентного середовища.

Процеси та результати приватизації викликають в Україні суперечливі оцінки, про що свідчать дані опитування громадської думки (рис. 1).

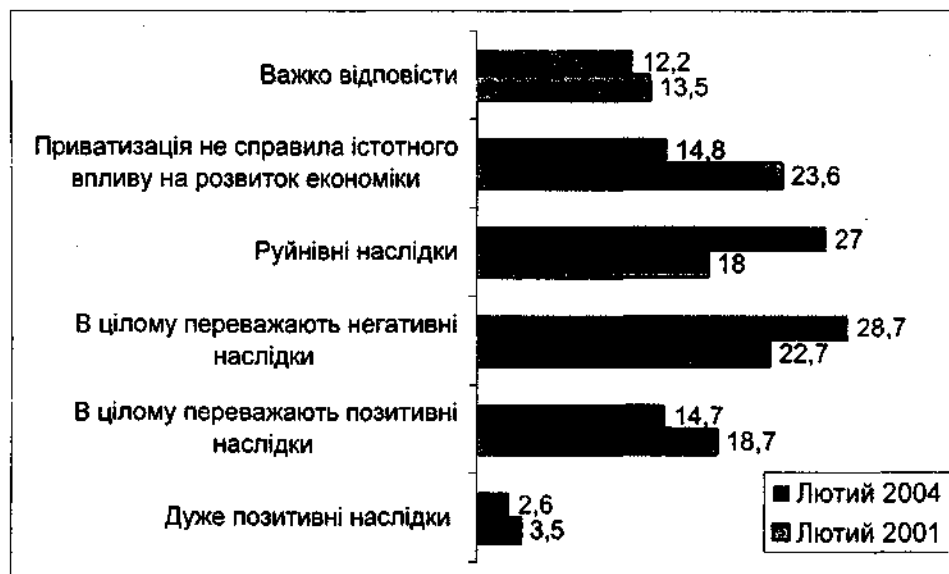

Рис. 1. Наслідки впливу приватизації на розвиток економіки України (% опитаних) [9; 16]

Як бачимо з діаграми, за період 2002–2004 рр. громадська думка щодо результатів приватизації суттєво змінилася: зменшилася частка осіб, які вважають, що приватизація не справила істотного впливу на розвиток економіки. З іншого боку, значно зросла кількість осіб, які вважають процеси приватизації руйнівними (з 18% до 27%), а також такими, що мають негативні наслідки (з 22,7% до 28,7%). Ці тенденції у зміні громадської думки, а також ряд публікацій і реальних прикладів незадовільної приватизації породили проблему перерозподілу власності, реприватизації та легалізації тінювих капіталів в Україні. Ми поділяємо думку науковців, які вважають недоречним прийняття закону про реприватизацію, оскільки: 1) приватизовані з порушенням законодавства об'єкти повертаються в руки держави (згідно чинного законодавства); 2) потенційні інвестори (вітчизняні та зарубіжні) можуть розцінити прийняття такого закону як відсутність в державі гарантій права власності; 3) зростає тінювий сектор економіки; 4) розвиток ринкових відносин і формування дієвого конкурентного середовища створюють умови для визначення ефективних власників.

Особливої уваги заслуговує проблема ставлення наших громадян до участі іноземного капіталу у приватизації українських підприємств.

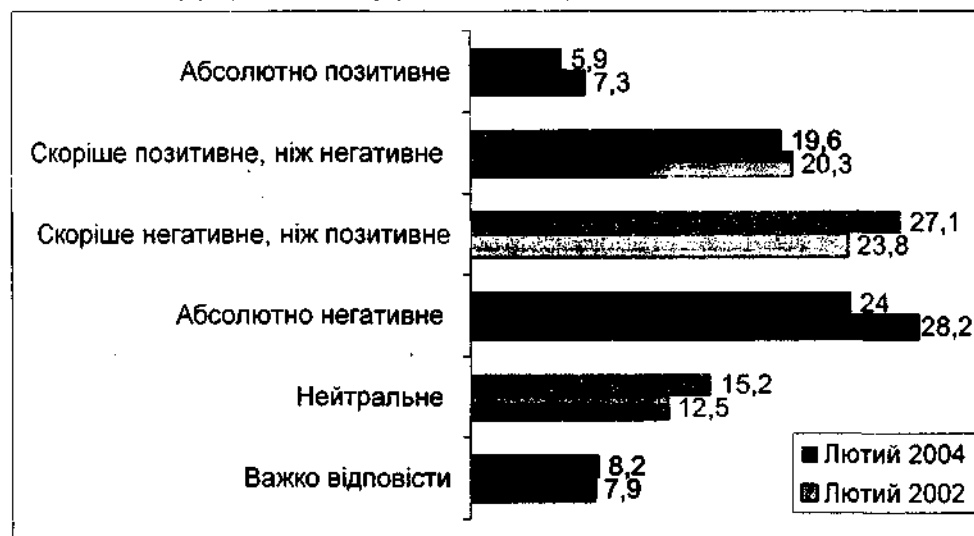

Рис. 2. Ставлення населення України до участі іноземного капіталу в приватизації вітчизняних підприємств (% опитаних) [9: 16]

Як бачимо з діаграми, ставлення опитаних до цієї проблеми неоднозначне: за період 2002–2004рр. кількість осіб, які мають скоріше негативне, ніж позитивне ставлення до участі іноземного капіталу у приватизаційних процесах, збільшилося з 23,8% до 27,1%, частка нейтральних осіб збільшилась, а осіб з абсолютно негативним ставленням – зменшилася. Активну участь у приватизаційних процесах в Україні брав російський капітал, що мало як позитивні, так і негативні наслідки для вітчизняної економіки.

Удосконалення механізму залучення коштів та їх ефективного використання пов'язане насамперед із вирішенням проблеми легалізації тінювих капіталів. У тінювому секторі України, за експертними оцінками, обертається 8–12 млрд. дол. США, що у гривневому еквіваленті перевищує обсяг грошей, який обслуговує офіційну економіку. Серед найважливіших сфер, де виникають і обертаються тінюві капітали, фахівці називають приватизацію власності, господарську діяльність, по-

даткову систему, довірче управління майном, човникову та вуличну торгівлю, страхову сферу, інтелектуальне піратство, митну сферу, внутрішню та зовнішню торгівлю, бюджетну, інвестиційну, банківську та податкову сфери, грошовий обіг, паливно-енергетичну галузь. Загалом у тіні знаходиться 40–60% обороту, однак закон порушують усі 100% суб'єктів господарювання [9, 15].

З іншого боку, за даними експертів, за останні роки з України вивезено 20–40 млрд. грн. [10]. Крім того, за кордоном знаходиться ще 20 млрд. дол. США вітчизняних "тіньових" капіталів. Фахівці вважають, що щорічно нелегальний вивіз українського капіталу становить 3–5 млрд. дол. США, і це незважаючи на те, що дохідність вивезених за кордон капіталів невисока – 1% [11, 131–132]. Інші джерела дають дещо відмінну інформацію про рівень дохідності тіньових капіталів. Однак є всі підстави стверджувати, що останні мають високу мобільність, а їх легалізація сприяла би потужному інвестиційному поштовху в Україні. Так, окремі спеціалісти вважають, що інтенсивний розвиток багатьох підприємств Донецької області пов'язаний саме з поверненням в Україну великих капіталів [9, 16].

Отже, розвиток приватизаційних процесів і детінізації економіки сприятиме формуванню конкурентного середовища в Україні і, як наслідок, економічному зростанню.

Масштаби та напрями потоків капіталу значною мірою визначаються характером і особливостями зовнішньоекономічної діяльності держави. Україна має потужний промисловий, науковий і природний потенціали, але основи її конкурентних переваг (фактори виробництва, розвиток провідних галузей і їх інфраструктури, конкурентне середовище) суттєво відстають від рівнів провідних країн світу, що й спричинило низьку конкурентоспроможність українських виробів із додатковою вартістю. Наслідком цього стало завоювання зарубіжними фірмами міцних позицій на українському ринку готової продукції, а вітчизняні виробники традиційно представлені на світовому ринку, як правило, продукцією першого переділу та сільськогосподарською сировиною (табл. 2). Тому для України принциповим є питання перегляду конкурентної політики у напрямі стимулювання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, а також залучення внутрішніх та іноземних інвестицій для розвитку експортоспроможних виробництв.

Як видно з табл. 2, складеної за даними Держкомстату України В. І. Кіреєвим і О. С. Шнипком, найвищу конкурентоспроможність на зарубіжних ринках мають виробництво недорогоцінних металів і виробів з них, хімічна та пов'язані з нею галузі промисловості і транспортні послуги, особливо послуги трубопровідного транспорту. Частка цих товарів і послуг у загальному експорті становила 54–60%, що значно перевищувало їх частку у валовій доданій вартості.

Як показують розрахунки Інституту економічного прогнозування НАН України, частка недорогоцінних металів і виробів із них протягом 1997–2002 рр. складала в експорті України одну третину, хоча абсолютні обсяги їх продажу перевищували відповідний показник 1996 р. у 1,5 разу, а щорічні обсяги вивозу значно коливалися. Так, у 1997 р. порівняно з 1996 р. обсяги експорту недорогоцінних металів і виробів із них зросли майже на 25%, потім протягом двох років падали, а в 1999 р. майже досягли рівня продаж 1996 р. У 2000 р. ситуація змінилась: обсяги експорту зазначених виробів збільшилися на третину, в 2001 р. – на 3,9%, а в 2002 р. – на 6%. Зрозуміло, що така динаміка визначалася зміною умов торгівлі, ціновою політикою й особливостями конкурентного середовища на міжнародних ринках (табл. 3).

Таблиця 2

Структура основних складових експорту України в 1996–2002 рр., (%)
[12, 870]

	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Структура							
Всього експорт з України	100	100	100	100	100	100	100
Експорт товарів	75,2	75,0	76,8	76,2	80,7	82,1	81,6
з них							
недорогоцінні метали та вироби з них	24,9	31,3	32,4	32,1	35,8	33,9	32,3
продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	8,7	7,9	7,8	7,1	8,5	7,5	6,4
Експорт послуг	24,8	25,0	23,2	23,8	19,3	17,9	18,4
з них транспортних	21,4	21,0	19,5	20,2	16,2	14,9	15,4
Всього експорт недорогоцінних металів, продукції хімічної промисловості і транспортних послуг	54,8	60,2	59,7	59,4	60,5	56,3	54,1
Структура до 1996р.							
Усього експорт з України	100,0	99,1	86,0	79,4	94,3	103,6	115,0
Експорт товарів	100,0	98,8	87,8	80,4	101,2	112,9	124,7
з них							
недорогоцінні метали і вироби з них	100,0	124,0	112,0	102,3	135,8	141,1	149,6
продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	100,0	89,8	76,4	64,7	92,1	88,3	83,4
Експорт послуг	100,0	99,8	80,5	76,1	73,5	74,7	85,4
з них транспортних	100,0	98,0	79,1	75,6	71,8	72,8	83,3
Усього експорт недорогоцінних металів, продукції хімічної промисловості та транспортних послуг	100,0	108,5	93,6	86,0	104,1	106,2	113,4

В результаті коливання цін на міжнародних ринках Україна тільки в 2002 р. недоотримала від експорту феросплавів 45 млн. дол. США, експорту прокату чорних металів – 1108,9 млн. дол., експорту труб – 266,4 млн. дол.

У такій ситуації можна стверджувати про специфіку формування та напрямів фінансових потоків. Наведені дані дозволили фахівцям Інституту економічного прогнозування НАН України заявити про демонстрацію Україною експортоорієнтованого зростання за варіантом "збіднюючого розвитку". В. І. Кіреєв і О. С. Шнилко підкреслюють, що воно можливе, якщо економічне зростання концентрується в експортних галузях, попит на продукцію яких за кордоном зростає повільніше, ніж виробництво, а також якщо структура виробництва і попиту країни відрізняється слабкою реакцією на зміну цін (низькою еластичністю заміщення). В таких

умовах, коли ціна на експортний товар падає внаслідок відставання зростання за кордонного попиту від пропозиції та немає можливості перевести ресурси експортної сфери в інші галузі, країна нарощує експортне виробництво, але виграш від його зростання перевершується збитками від погіршення умов торгівлі. Тому таке зростання, стимульоване експортною торгівлею, може виявитися неперспективним [4, 871–872].

Таблиця 3

**Зміна умов торгівлі виробами з чорних металів
(% до попереднього року починаючи з 1996 р.) [4, 871]**

		1997	1998	1999	2000	2001	2001	2002
Феросплави	фізичний обсяг	121,4	81,6	91,8	140,5	102,6	110,6	144,9
	вартість	116,7	78,5	81,7	136,7	100,4	128,3	131,8
	середня ціна	96,1	96,2	89,9	97,3	97,8	116,0	90,9
Прокат чорних металів	фізичний обсяг	124,8	91,7	112,8	118,5	109,0	101,5	169,1
	вартість	118,0	87,2	83,9	133,2	102,8	102,0	120,6
	середня ціна	94,6	95,1	74,4	112,4	94,3	100,5	71,3
Труби з литварного чавуну і чорних металів	фізичний обсяг	113,7	66,6	87,2	159,7	91,1	89,4	85,9
	вартість	96,7	60,0	67,4	172,6	96,2	80,1	52,0
	середня ціна	85,0	90,1	77,3	108,1	105,5	89,7	60,5

Відносно стабільна та неперспективна структура експорту України свідчить про вичерпність ресурсів зростання поступлень у державу за рахунок товарообміну на цій конкуренції та старій структурній основі. Така ситуація потребує формування нових пріоритетів експортної політики і накопичення засобів для розвитку нових експортноспроможних підприємств.

Фінансова глобалізація та значна мобільність капіталу формує потоки іноземних інвестицій, однак, як підкреслюють фахівці, "Україна нагадує острів, який омивають світові фінансові потоки, зовсім не зачіпаючи його" [12]. Наша держава сьогодні займає незадовільні місця в усіх міжнародних рейтингах за показниками ризику, якості бізнесового середовища та інвестиційного клімату, рівня розвитку інфраструктури, перехідних процесів і корупції. Така загальна картина стримує зарубіжних інвесторів від розгортання діяльності в Україні, тому рівень прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в ній у розрахунку на душу населення залишається одним із найнижчих у Східній Європі [15, 5].

Обсяг ПІІ в Україну на 1 січня 2004 р. становив 6657,6 млн. дол. США, або 140 дол. на одного жителя України а приріст іноземного капіталу в 2003 р. – 1185,7 млн. дол. (21,7%).

За даними Держкомстату України, інвестиції надійшли з 114 країн світу. Найбільші обсяги внесено нерезидентами зі США – 1074,8 млн. дол. (16,1% загального обсягу), Кіпру – 779,2 млн. дол. (11,7%), Великобританії – 686,1 млн. дол. (10,3%), Нідерландів – 463,9 млн. дол. (7%), Німеччини – 441,4 млн. дол. (6,6%), Віргінських Островів – 381,0 млн. дол. (5,7%), Російської Федерації – 377,6 млн. дол. (5,7%), Швейцарії – 319,5 млн. дол. (4,8%), Австрії – 252,1 млн. дол. (3,8%). Цим 9 державам належить 71,7% загального обсягу ПІІ в економіку України.

Найбільш інвестиційно привабливими в Україні залишаються підприємства оптової торгівлі та посередництва в торгівлі – 996,3 млн. дол. США (15% загального обсягу інвестицій), підприємства харчової промисловості і перероблення сільсько-

господарських продуктів – 988,3 млн. дол. (14,8%). Інтерес у нерезидентів також викликають підприємства машинобудування, транспорту і зв'язку, металургії та оброблення металу, хімічної та нафтохімічної промисловості, а також організації, які здійснюють фінансову діяльність, операції з нерухомістю, здавання в найм і послуги юридичним особам [6].

Стійка тенденція зростання обсягів ПІІ в економіку України впродовж останніх років свідчить про зростання привабливості окремих сфер бізнесу і регіонів у нашій державі.

Іноземні інвестиції вкладено у 9442 підприємства України. Серед регіонів провідні місця за їх обсягами продовжують утримувати м. Київ – 2123,4 млн. дол. США, Дніпропетровська – 598,4 млн. дол., Київська – 473,7 млн. дол., Запорізька – 442,0 млн. дол., Донецька – 434,2 млн. дол., Одеська – 361,7 млн. дол., Львівська – 304,9 млн. дол., Харківська – 267,9 млн. дол. області й Автономна Республіка Крим – 224,2 млн. дол. У ці регіони спрямовано 78,5% обсягу всіх інвестицій.

Сума кредитів і позик, отриманих підприємствами України від прямих інвесторів, на 1 січня 2004 р. становила 385,7 млн. дол. США. Найбільші їх обсяги надійшли з Кіпру – 91,2 млн. дол., США – 64,7 млн. дол., Великобританії – 58,7 млн. дол., Польщі – 49,2 млн. дол. Загальний обсяг ПІІ, враховуючи позичковий капітал, на цю ж дату становив 7043,2 млн. дол., а загальний обсяг портфельних інвестицій нерезидентів, що входять до статутного фонду підприємств України, – 260,6 млн. дол.

Потоки інвестицій з України впродовж вказаного періоду не відзначалися масштабною і систематичністю [6].

Обсяг інвестицій з України на 1 січня 2004 р. склав 163,5 млн. дол. США, в т. ч. у країни СНД – 90 млн. дол. (55%), в інші країни світу – 73,5 млн. дол. (45%).

Основними інвесторами з України є підприємства, що належать до таких видів економічної діяльності, як операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам, обсяги інвестицій яких склали 66,4 млн. дол. (40,6%), транспорт – 55,1 млн. дол. (33,7%), державне управління – 14,8 млн. дол. (9,0%), фінансова діяльність – 8,3 млн. дол. (5,1%), машинобудування – 6,3 млн. дол. (3,8%), хімічна та нафтохімічна промисловість – 4,3 млн. дол. (2,6%), будівництво – 3,4 млн. дол. (2,1%), металургія та оброблення металу – 2,5 млн. дол. (1,6%). Найбільші обсяги інвестицій здійснено підприємствами Харківської – 52,2 млн. дол. (31,9%), Одеської – 36,5 млн. дол. (22,3%), Вінницької – 17,1 млн. дол. (10,5%) областей, м. Києва – 19,4 млн. дол. (11,9%) та Севастополя – 18,9 млн. дол. (11,6%).

У попередніх наших дослідженнях ми підкреслювали, що умовою залучення ПІІ є економічне зростання (пожвавлення) та активізація національних інвесторів [13], тобто пріоритет у механізмі залучення інвестицій у рухові світових фінансових потоків ми віддавали внутрішнім чинникам. Такої ж думки дотримуються й інші дослідники, вказуючи, що саме внутрішні чинники є основною причиною припливу іноземного капіталу (стабільність економічного розвитку, політична та позаекономічна стабільність, параметри фінансового ринку, система валютного і грошово-кредитного регулювання тощо) [14]. Досвід показує, що країни з високою часткою інвестицій у ВВП, низьким рівнем інфляції, стабільним курсом національної валюти залучили найбільший обсяг ПІІ.

Науковці визначають три етапи державної політики заохочення руху капіталу й інтеграції фінансових потоків: а) початок залучення світових фінансових потоків передбачає лібералізацію руху капіталу і відкриття секторів національної економіки іноземним інвесторам. У цьому напрямі залучення фінансових потоків обумовлює необхідність не тільки лібералізації руху іноземного капіталу в країну, а й руху національного капіталу за межі держави; б) подальший розвиток залучення фінан-

сових потоків передбачає необхідність для країни активно провести маркетинг і просування своєї території як місця перебування транснаціональних корпорацій і надходження інвестиційних ресурсів. Ця політика пов'язана зі створенням національних агентств стимулювання інвестицій. У цьому контексті досить важливим є створення умов для безповоротності залучення фінансових потоків; 3) більш зрілий етап залучення фінансових потоків пов'язаний із чітким визначенням пропозицій іноземним інвесторам на галузевому та секторальному рівнях національної економіки, з маркетинговим просуванням адміністративно-економічних регіонів і секторів. Основна мета цієї компанії – гармонізувати вигоди місцезнаходження країни з потребами іноземного інвестора. Останній етап передбачає подальшу інтеграцію країни в міжнародні економічні відносини [14].

Отже, дослідження руху фінансових потоків і їх впливу на формування дієвого конкурентного середовища дозволяє сформулювати такі висновки:

- інтеграція фінансових потоків є вагомим стимулом інтеграції національних економік і на основі цього – підвищення рівня їх зрілості, узгодженості і гармонізації, що сприяє розвитку однорідності конкурентного середовища;
- фінансова глобалізація характеризується міжнародним рухом фінансових ресурсів, тому вона сприяє формуванню глобального конкурентного середовища. Сьогодні найреальнішою виглядає інтеграція фінансових потоків за рахунок залучення в Україну іноземних інвестицій;
- фінансова інтеграція може призводити до значної непередбачуваності капіталу та на основі цього – до зростання нестабільності конкурентного середовища;
- збільшення потоку фінансових ресурсів в економіку України обумовлено розвитком процесів фінансової стабілізації та економічного зростання в нашій державі, а також орієнтацією передусім на внутрішні джерела зростання;
- східноєвропейські країни, в т. ч. Україна, використовують економічні порівняльні переваги (дешева висококваліфікована робоча сила, близькість до високоемких ринків Західної Європи) для нарощування частки експортного ринку.

Проведені нами дослідження дозволяють констатувати: в Україні переважно створені інституціональні передумови економічної конкуренції, а в деяких сферах бізнесу забезпечені реальні можливості для функціонування конкурентного середовища, що підтверджується активізацією діяльності і зростанням обсягів виробництва.

Література

1. Костусев О. Розвиток конкурентних відносин в Україні та завдання конкурентної політики на сучасному етапі // *Економіст*. – 2004. – № 1. – С. 38–41.
2. Коломієць Н. Особливості формування конкурентного середовища серед вітчизняних виробників // *Регіональна економіка*. – 2002. – № 3. – С. 230–234.
3. Тарнавська Н. П. Методологічні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств // *Регіональні перспективи*. – 2000. – № 2–3. – С. 208–211.
4. *Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку* / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 1008 с.
5. Соціально-економічне становище України за 2003 рік // *Економіст*. – 2004. – № 1. – С. 6–11.
6. www.kmu.gov.ua.
7. www.amk.gov.ua.

8. Киселев А.А. Современные тенденции международных рынков капитала // Вестник ФА. – 1999. – № 4. – 15 с.
9. Дзеркало тижня. – 2004 – 15 травня.
10. www.google.com.ua
11. Єрмоленко М. М. Тіньові капітали: джерела і механізми нагромадження, шляхи повернення, легалізації і використання // Безпека економічних трансформацій: Матеріали круглого столу. – К.: Альтерпрес, 2000. – С. 131–132.
12. www.business.if.ua.
13. Рекомендації і аналітична записка четвертої міжнародної наукової конференції "Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: інвестиційні аспекти" (13–15 вересня 1999 року). – Тернопіль–Франкфурт-на-Майні, 1999. – 80 с.
14. Резнікова Н. Рух фінансових потоків і загрози валютних криз в Україні // www.business.if.ua.
15. Розвиток внутрішніх ринків в Україні: добробут завдяки конкуренції. – К.: "Альфа-Принт", 2003. – 91 с.